

УДК 811.111'37

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–4604.2024.1\(52\).310319](https://doi.org/10.18524/2307–4604.2024.1(52).310319)

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКИХ ТОПОНІМІВ

Савранчук І. П.

кандидат філологічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
ORCID 0000–0001–6191–2298

Тхор Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
ORCID 0000–0003–4306–4242

Стаття присвячена огляду структурних та семантичних особливостей британських топонімів. Вивчення топонімів допомагає краще розуміти мовний образ світу, відтінюючи етнічний досвід і культуру. Топоніми мають важливе значення як засоби передачі історичної, культурної та іншої інформації через покоління, що робить їх дослідження актуальним у лінгвістиці. Власні назви британських територій є дуже різноманітними, оскільки країна протягом багатьох століть була місцем розвитку різних цивілізацій і народів, кожен з яких зробив свій внесок у мову через свої власні назви. У даній роботі було досліджено 200 топонімів з трьох регіонів Великої Британії. За походженням досліджені топоніми поділяються на власні та запозичені. Власні назви переважають у Англії, тоді як у північних регіонах та заході країни зустрічаються топоніми скандинавського походження. Уельс та Шотландія характеризуються переважно кельтськими назвами. Запозичені топоніми виокремлюються за чотирма мовними джерелами: кельтським, латинським, скандинавським і нормансько-французьким. Англійська мова містить більше запозичень, оскільки відкрита для прийому слів інших мов завдяки контактам з іншими культурами та колоніальній спадщині. Загалом, люди, які називали географічні об'єкти, керувалися особливостями ландшафту, де знаходився даний об'єкт. Ця категорія топонімів зустрічається у всіх трьох частинах Британії та має багато підгруп. Виникнення цієї групи є логічним наслідком того, що предки британців називали своє оточення відповідно до того, що бачили. При створенні та виборі топонімів можна спостерігати певну прагматичну спрямованість, яка залежить від різних чинників, таких як історичний контекст надання назв, рівень культурного розвитку, соціальні, політичні, релігійні або патріотичні мотиви осіб, які надають географічним об'єктам певні імена. Цей шар лексики викликає зацікавленість дослідників, оскільки він може збирати лінгвістичний, соціокультурний і історичний досвід.

Ключові слова: власні назви, етимологія, топоніми, топоніміка, система.

STRUCTURAL AND SEMANTIC FEATURES OF BRITISH TOPONYMS

Savranchuk I. P.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

Tkhor N. M.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Odesa I. I. Mechnikov National University

The article is devoted to the review of structural and semantic features of British toponyms. The study of toponyms helps to understand the linguistic image of the world, highlighting ethnic experience and culture. Toponyms are important as means of transmitting historical, cultural, and other information across generations, which makes their study relevant in linguistics. The proper names of British territories are very diverse, as the country has been home to various civilizations and peoples for many centuries, each of which contributed to the language through their own names. In this work, 200 toponyms from three regions of Great Britain were investigated. According to the origin, the researched toponyms are divided into native and borrowed. Native proper names predominate in England, while toponyms of Scandinavian origin are found in the northern regions and the west of the country. Wales and Scotland are characterized mainly by Celtic names. Borrowed toponyms are distinguished according to four linguistic sources: Celtic, Latin, Scandinavian and Norman-French. English contains more loanwords because it is open to receiving words from other languages due to contact with other cultures and colonial heritage. In general, people who named geographical objects were guided by the features of the landscape where this object was located. This category of toponyms occurs in all three parts of Britain and has many subgroups. The emergence of this group is a logical consequence of the fact that the ancestors of the British named their surroundings according to what they saw. When creating and choosing toponyms, a certain pragmatic orientation can be observed, which depends on various factors, such as the historical context of naming, the level of cultural development, social, political, religious or patriotic motives of persons who give certain names to geographical objects. This layer of vocabulary is of great interest to researchers because it can collect linguistic, sociocultural and historical experience.

Key words: proper names, etymology, toponyms, system.

Вступ. Лексика, пов'язана з назвами місць у будь-якій мові, має внутрішню структуру й упорядковану систему. Вивчення цієї частини мови має велике значення як для дослідження назв місць, так і для лінгвістики загалом.

Незважаючи на мовне різноманіття топонімів, вони утворюють цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів зі значними

структурно-семантичними зв'язками, що відрізняють їх від інших мовних комплексів. Топонімічні назви, пов'язані з Великою Британією, разом із загальними рисами мають індивідуальні особливості, які можна пояснити за допомогою зовнішньо-мовних факторів, пов'язаних з конкретною територією. Отже, топонімічна система мови представляє собою сукупність географічних назв, яка відображає як внутрішні, так і зовнішні фактори, такі як територіальна, етнокультурна, історична та соціо-економічна ідентичність (Селіванова, 2006).

Об'єктом даного дослідження є британські топоніми. **Предмет** виступають семантичні і структурні особливості британських топонімів.

Мета дослідження полягає в аналізі семантичних і структурних особливостей топонімів Великої Британії. **Матеріалом дослідження** слугували онлайн словники топонімів. Для виконання завдань було використано загальнонаукові методи, такі як *аналіз* і *синтез* теоретичного матеріалу та топонімічної вибірки, її класифікація та описовий метод. Серед спеціальних лінгвістичних методів застосовано *метод компонентного аналізу* для визначення семантичних особливостей лексичної номінації англійських топонімів, *етимологічний аналіз* для вивчення історичного розвитку топонімів та їх внутрішньої форми, а також *кількісний метод* для узагальнень та частотної кваліфікації результатів.

Результати і обговорення. Топоніми є важливими складовими культурного спадку, оскільки вони несуть інформацію про мову та країну, що містять культурно-історичні, національно-специфічні та прагматичні відомості, пов'язані з соціальними особливостями функціонування та зі значимими подіями в історії певного етносу. Власні назви є ключовою складовою як національної мовної, так і культурної реальності. Топоніми є мовними знаками, які вказують на конкретні частини території. Топоніми відображають політичні, соціальні та культурні уявлення суспільства, в яких виявляються певні мовні тенденції та особливості словотворення і морфології. Розрізняють такі класи топонімів: гідроніми — географічні назви водних об'єктів; дрімоніми — назви лісів, гаїв; урбаноніми — назви внутрішньоміських об'єктів; ойконіми — назви населених місць; ороніми — назви піднятих форм рельєфу (гір, хребтів, вершин, пагорбів); хороніми — назви будь-яких територій, областей, районів; дромоніми — назви шляхів сполучення (Селіванова, 2006).

Існують різноманітні джерела формування топонімів, які можна класифікувати за такими типами та характеристиками. Етнічна топоніміка відноситься до найдавніших шарів топонімів. Тут назви формуються на основі племен та народів, які колись проживали на даній території. Наприклад, у топоніміці США часто зустрічаються назви, що походять від імен індіанських племен. Ландшафтна топоніміка — у цьому випадку географічні назви відображають особливості навколишнього рельєфу, водойм та рослинності (Johnson, 1995). Меморіальна топоніміка — ця категорія включає назви, які надаються на честь засновників, поселенців або видатних особистостей, які мали значення для даної території. Соціально-історична топоніміка — багато назв пов'язані з соціально-економічними аспектами, виробництвом, торгівлею та іншими соціальними чинниками. Вторинна (перенесена) топоніміка — це явище, коли нові географічні об'єкти отримують назви, що вже використовуються для інших об'єктів. Наприклад, у США багато міст і річок отримали назви від міст та річок у Європі. Такі перенесені назви часто виникають при компактному переселенні (Matthews, 2009).

При створенні та виборі топонімів можна спостерігати певну прагматичну спрямованість, яка залежить від різних чинників, таких як історичний контекст надання назв, рівень культурного розвитку, соціальні, політичні, релігійні або патріотичні мотиви осіб, які надають географічним об'єктам певні імена. Вся інформація, пов'язана з тими, хто визначає назву, закодована у самій назві. Цей шар лексики викликає зацікавленість дослідників, оскільки він може збирати лінгвістичний, соціокультурний і історичний досвід. Це пояснюється зверненням сучасних лінгвістичних досліджень до людини та її ролі в мові та культурі (Morgan, 2012).

Розвиток топоніміки Великої Британії був визначений декількома факторами, серед яких варто виділити такі.

Історія та колоніальне минуле. Унікальна історія Великої Британії, включаючи період колоніальної експансії, сприяла формуванню та розповсюдженню різноманітних топонімів у різних частинах світу.

Місцеві географічні умови. Географічні особливості, такі як річки, гори, ліси та інші природні об'єкти, вплинули на виникнення та розподіл топонімів у Великій Британії.

Мовні впливи. Запозичення топонімів з інших мов, таких як латинська, скандинавські, французька, англійська та інші, також мали ве-

лике значення у розвитку топоніміки Великої Британії. Запозичення топонімів з інших мов в англійську мову є досить поширеним явищем. Це було пов'язано з історичними подіями, колоніальною спадщиною, культурним впливом або просто з бажанням назвати нові місця за вже існуючими назвами.

Культурні та релігійні впливи. Культурні та релігійні аспекти відіграли важливу роль у формуванні та поширенні топонімів, відображаючи історію та традиції народу.

Політичні зміни та адміністративний поділ. Політичні події, такі як завоювання, реформи та поділ на адміністративні одиниці, також вплинули на топоніміку Великої Британії.

Соціокультурний контекст. Суспільні та культурні зміни позначилися на виборі та зміні топонімів, що відображало дух епохи та особливості суспільства.

В кінці XIX — на початку XX століття дослідники переважно зосереджувались на вивченні походження топонімів та оприлюднювали відповідні словники. У XX столітті топонімічні дослідження розвивалися активно, в той же час формувалися різні топонімічні школи. Важливим кроком у розвитку англійської топоніміки стало заснування у 1923 році Англійського топонімічного товариства А. Мором (*English Place Names Society*). Однією з особливостей британських топонімів є те, що вони не завжди відповідають сучасній лексиці англійської мови, оскільки більшість з них сформувалися століття тому і відображають стародавній стан мови. Таким чином, сучасна система топонімів у Великій Британії є результатом довгого процесу розвитку назв, що були під впливом різноманітних факторів.

Англія є найбільшою історичною та адміністративною частиною Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Насамперед, наведемо перелік англійських топонімів, які мають афікси, що походять від назв тварин. Міста, такі як Swindon, Swinford, Swinton, мають префікс swin-, який походить від давньоанглійського слова «swin», що означає «свиня». Такі назви міст свідчать про високу популяцію цих тварин у минулому на території міст.

Аналогічно, є група топонімів, де базу назви становлять види дерев, що росли на території цих міст. Наприклад, Ashton-under-Lyne, Ashton-in-Makerfield мають префікс «ash-», який означає «ясен». Також є топоніми, в яких основу складають особливості місцевості, такі

як річки, озера, струмки, острови та гавані. Наприклад, River Avon, Avonmouth, Avonwick вказують на річку, а Holmfirth, Hempholme, Hubberholme означають «острів».

Групу топонімів, які виникли від назв конкретних об'єктів, можна розподілити на підгрупи за афіксами, які вказують на ферму, маєток або табір. Наприклад, міста Skipton, Elston, Tunstead, Warrington, Patrington, Coniston, Clacton, Everton, Broughton, Luton, Merton, Wincanton, Bolton, Workington, Preston, Bridlington, Taunton, Boston, Kensington, Paddington, Crediton, Honiton, Hamleon, Northampton, Southampton, Paignton, Tiverton, Helston, Wolverhampton, Buxton, Congleton, Darlington, Northallerton мають суфікс «-ton», який вказує на «маєток» або «садибу».

Міста Rotherham, Newham, Nottingham, Tottenham, Oldham, Newsham, Faversham, Birmingham, Lewisham, Gillingham, Chatham, Chippenham, Cheltenham, Buckingham, Dagenham, Evesham, Wrexham, Dereham, Altrincham, Durham, Billingham, Hexham мають суфікс «ham-», що вказує на «ферму».

Міста Lancaster, Doncaster, Gloucester, Caister, Manchester, Chichester, Worcester, Chester, Exeter, Cirencester, Colchester, Tadcaster, Leicester, Towcester, Winchester мають суфікси-аломорфи «cester» і «caster», які вказують на «табір» або «форт».

Топоніми Шотландії можна розділити на три великі групи: назви, які виникають від особливостей місцевості; назви, які походять від конкретних об'єктів; та назви, які виникають від рослин. Кожна з цих груп має численні підгрупи.

Перша група відповідних топонімів представлена назвами, які походять від кольорів, і вона є найменш чисельною. Наприклад, назви Eilean Dubh та Eas Dubh мають корінь «dubh», що означає «чорний» в шотландській гельській або ірландській мові. Інша назва, Findochty, має префікс «fin-», що вказує на «білий» або «святий».

Наступна група топонімів відображає особливості місцевості. Наприклад, назви островів Westray, Orkney, Ramsay мають суфікси «-ay» або «-eu», що вказують на «острів». Інші назви, як Eilean Donan та Eilean Sùbhainn, мають корінь «Eilean», що також означає «острів».

У підгрупах цієї групи можна виділити топоніми, які позначають річки, гори, поля та інші особливості місцевості. Наприклад, River Esk вказує на «річку», а Ben Nevis, Ben Cruachan, Bannockburn — на «гору» або «височину».

Афікси, перераховані вище, за винятком небагатьох, досить поширені. Серед них є корінь *loch*, який є добре відомим символом шотландської мови і має відображення у назвах, наприклад, озера *Loch Ness*. Також до поширених афіксів можна віднести префікс *bal*, корені *firth* і *ben*.

Топоніми Уельсу, як і топоніми Шотландії, можна розділити на три групи з численними підгрупами. Найменшою за чисельністю є група, в основі назв якої лежать топоніми, що виникли від прикметників. Наприклад, *Pen-y-cae-mawr*, *Pegwn Mawr*, *Merthyr Mawr* мають корінь *mawr*, який означає «великий». Інші приклади, такі як *Pant Glas*, *Pant (Merthyr Tydfil)*, *Pant (Shropshire)*, мають корінь *pant*, що перекладається як «порожній, пустий».

Наступна група містить численні підгрупи і включає топоніми, які виникли на основі особливостей місцевості. Наприклад, *Aberystwyth*, *Aberdyfi*, *Abergavenny* мають префікс *aber-*, який означає «гирло річки» або «злиття вод». До цієї групи також входить *Glanrafon* з коренем *afon*, що також означає «ріка». Також варто відзначити топоніми *Llyn Brianne*, *Pen Llyn* з коренем *Lynn*, що перекладається як «озеро», і *Bannau Brycheiniog* з префіксом *ban-*, що означає «гора». Крім того, до цієї групи належать топоніми з префіксом *cwm-*, який означає «долина».

У топонімах Уельсу були виявлені афікси, які раніше зустрічалися в шотландських і англійських назвах місць. Афікси, такі як *afon*, *ban-*, *dol-*, були помічені у великій кількості топонімів. Також були виявлені алломорфи *lan-*, *lhan-*, *llan*, та *pen-*, *rem*. У результаті аналізу було розглянуто 219 назв місць з трьох частин Великої Британії.

Топоніми Великої Британії, згідно з їх етимологією, можна розділити на власні та запозичені. Споконвічні назви переважають на території Англії, у той час як в північних регіонах і на заході країни зустрічаються топоніми скандинавського походження. Уельс та Шотландія мають більше кельтських назв.

Серед запозичених топонімів виділяються чотири групи за мовним джерелом: кельтське, латинське, скандинавське і нормано-французьке. Англійська мова включає більше запозичень, оскільки була відкрита для іншомовних слів через контакти з іншими народами і колоніальну діяльність.

Висновки. Топоніміка, як сукупність географічних назв, є важливим аспектом будь-якої мови. Вивчення топонімів допомагає краще розуміти мовний образ світу, відтінюючи етнічний досвід і культуру.

Топоніми мають важливе значення як засоби передачі історичної, культурної та іншої інформації через покоління, що робить їх дослідження важливим у лінгвістиці.

Власні назви британських територій є дуже різноманітними, оскільки країна протягом багатьох століть була місцем розвитку різних цивілізацій і народів, кожен з яких зробив свій внесок у мову через свої власні назви. У даній роботі було досліджено 200 топонімів з трьох регіонів Великої Британії. За походженням досліджені топоніми поділяються на власні та запозичені. Власні назви переважають у Англії, тоді як у північних регіонах та заході країни зустрічаються топоніми скандинавського походження. Уельс та Шотландія характеризуються переважно кельтськими назвами. Запозичені топоніми виокремлюються за чотирма мовними джерелами: кельтським, латинським, скандинавським і нормансько-французьким. Англійська мова містить більше запозичень, оскільки відкрита для прийому слів інших мов завдяки контактам з іншими культурами та колоніальній спадщині. Загалом, люди, які називали географічні об'єкти, керувалися особливостями ландшафту, де знаходився даний об'єкт. Ця категорія топонімів зустрічається у всіх трьох частинах Британії та має багато підгруп. Виникнення цієї групи є логічним наслідком того, що предки британців називали своє оточення відповідно до того, що бачили.

При створенні та виборі топонімів можна спостерігати певну прагматичну спрямованість, яка залежить від різних чинників, таких як історичний контекст надання назв, рівень культурного розвитку, соціальні, політичні, релігійні або патріотичні мотиви осіб, які надають географічним об'єктам певні імена. Вся інформація, пов'язана з тими, хто визначає назву, закодована у самій назві. Цей шар лексики викликає зацікавленість дослідників, оскільки він може збирати лінгвістичний, соціокультурний і історичний досвід.

Список літератури

- Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
- Johnston R. J. *The Place-Names of England and Wales*. London, 1995. 147 p.
- Matthews J. H. *Glossary of toponyms*. London, 2009. 600 p.
- Morgan T. *Handbook of the origin of place-names in Wales and Monmouthshire*. Dowlais, 2012. 103 p.

Glossary of origins of place names in Britain. URL: www.ordnancesurvey.co.uk/resources/historical-map-resources/british-a-b.html.

Descriptive and commemorative place-names. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Family-names#ref61173>

Historical and cross-cultural development of names. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Historical-and-cross-cultural-development-of-names>

Place-names reflecting historical influences. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Place-names-reflecting-historical-influences#ref363387>

Place names. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Family-names#ref61172>

Toponymy. URL: <https://www.britannica.com/science/toponymy>

References

Selivanova, O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia. Poltava: Dovkillia-K.

Johnston, R. J. (1995) The Place-Names of England and Wales. London.

Matthews, J. H. (2009) Glossary of toponyms. London.

Morgan, T. (2012) Handbook of the origin of place-names in Wales and Monmouthshire. Dowlais.

Glossary of origins of place names in Britain. URL: www.ordnancesurvey.co.uk/resources/historical-map-resources/british-a-b.html.

Descriptive and commemorative place-names. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Family-names#ref61173>

Historical and cross-cultural development of names. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Historical-and-cross-cultural-development-of-names>

Place-names reflecting historical influences. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Place-names-reflecting-historical-influences#ref363387>

Place names. URL: <https://www.britannica.com/topic/name/Family-names#ref61172>

Toponymy. URL: <https://www.britannica.com/science/toponymy>

Стаття надійшла до редакції 10.03.2024 року